

Nadesłano: 31.01.2022
Zaakceptowano: 23.02.2022

Sugerowane cytowanie: Lisowska K. (2022). *Niestandardowe działania nauczycieli nauczania początkowego i wychowania przedszkolnego. Edukacja regionalna w czasie pandemii*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, vol. 17, nr 1(64), s. 53–65.
DOI: 10.35765/eetp.2022.1764.04

Kinga Lisowska

ORCID: 0000-0002-8404-4363
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Niestandardowe działania nauczycieli nauczania początkowego i wychowania przedszkolnego. Edukacja regionalna w czasie pandemii

Non-Standard Activities of Early-School and Preschool Education Teachers. Regional Education in the Time of Pandemic

SŁOWA KLUCZE ABSTRAKT

edukacja regionalna, kształcenie, nauczanie początkowe, SARS-CoV-2, wychowanie przedszkolne

Edukacja regionalna jako integralny i obligatoryjny element kształcenia stawia przed nauczycielami wychowania przedszkolnego i nauczania początkowego wiele wyzwań dydaktycznych, które w okresie pandemii SARS-CoV-2 wymagają zastosowania niestandardowych metod pracy. Celem podjętej analizy naukowej była identyfikacja i charakterystyka nietypowych działań nauczycieli z perspektywy doświadczenia: dzieci w wieku 5–9 lat i ich matek w wieku 35–41 lat.

W artykule przedstawiono zarys funkcjonowania placówek przedszkolnych i szkół podstawowych (ze szczególnym uwzględnieniem klas I–III) w okresie pandemii w latach 2020–2021. Skupiono się na zagadnieniach teoretycznych związanych z edukacją regionalną, jej istotą i miejscem w procesie wychowania i kształcenia dzieci.

W badaniach zastosowano zbiorowe studium przypadku przy wykorzystaniu wywiadów indywidualnych, częściowo kierowanych, skoncentrowanych na problemie. Badania, o charakterze wstępnym, zrealizowano w 2021 roku na terenie miasta Olsztyn (województwo warmińsko-mazurskie). Należy poszerzyć je o grupy badawcze zróżnicowane pod względem zamieszkania.

W doświadczeniach badanych można wyodrębnić wiele niestandardowych działań nauczycieli w zakresie edukacji regionalnej, odmiennych w stosunku do okresu przed pandemią. Rozumiane są przede wszystkim jako rozwiązania w procesie wychowania przedszkolnego i kształcenia początkowego, ale także postawy i sposoby myślenia nauczycieli.

KEYWORDS ABSTRACT

regional education,
early school
education,
education, SARS-
CoV-2, preschool
education

Regional education, as an integral and obligatory element of education, provides preschool and early school education teachers with a number of didactic challenges which, during the SARS CoV-2 pandemic, require the use of non-standard methods of work. The goal of the undertaken research was to identify and characterize atypical teachers' activities in the perspective of the experience of children aged 5-9 years and their mothers aged 35-41 years.

The article outlines functioning of preschools and primary schools (with particular emphasis on grades 1-3) during the pandemic in 2020-2021. The focus was on theoretical issues related to regional education, its essence and place in the process of upbringing and education of children.

The research included a collective case study with the use of individual, partially directed, problem-focused interviews. The preliminary research was carried out in 2021 in the city of Olsztyn (Warmian-Masurian Voivodeship). It should be extended to include research groups that are diverse in terms of place of residence.

In the experience of the respondents, a number of non-standard activities of teachers in the field of regional education can be distinguished. They are different than the activities from the period before the pandemic. Such non-standard activities are first of all understood as solutions in the process of preschool education and early school education, but also as the attitudes and ways of thinking of teachers.

Wprowadzenie

Wybuch pandemii SARS CoV-2 miał znaczenie dla pracy wszystkich rodzajów szkół i placówek opiekuńczo-wychowawczych na całym świecie. W przygotowanych raportach UNESCO dotyczących działalności szkolnictwa szacuje się, że pod koniec marca 2020 roku ponad 82% placówek, o różnym profilu i poziomie nauczania, prowadziło kształcenie w formie zdalnej (UNESCO 2021).

W Polsce niekorzystny rozwój sytuacji pandemicznej spowodował zawieszenie, w dniach 12–25 marca 2020 roku, działalności dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej w przedszkolach, szkołach i w większości placówek opiekuńczo–wychowawczych (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 11 marca 2020 roku: 1–2). Od 25 marca 2020 roku jednostki systemu oświaty zostały zobligowane do pracy z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość. Stopniowe przywracanie pracy szkół i placówek oświatowych rozpoczęło się od maja 2020 roku (Podsumowanie roku szkolnego 2019/2020). W roku szkolnym 2020/2021 przedszkola i szkoły rozpoczęły funkcjonowanie w trybie stacjonarnym, niemniej jednak pandemia wymusiła z początkiem listopada powrót do nauczania zdalnego. Tym razem jednak umożliwiono dalszą działalność przedszkoli i oddziałów przedszkolnych, które zamknięto dopiero w miesiącach marzec–kwiecień 2021 roku. W maju zdecydowano się na kształcenie hybrydowe, a następnie pozwolono na prowadzenie działalności edukacyjnej w siedzibach placówek oświatowych (Podsumowanie roku szkolnego 2020/2021). Szczegółowe informacje zamieszczono w tabeli 1.

Tabela 1. Sytuacja przedszkoli i szkół podstawowych w Polsce w okresie pandemii (2020–2021).

Rok szkolny 2019/2020		
Okres	Charakterystyka	
25.03.	praca z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość	ROK 2020
6.05.	powrót do pracy stacjonarnej: przedszkoli, oddziałów przedszkolnych, innym formom wychowania przedszkolnego	
25.05.	stacjonarne zajęcia dydaktyczne klas I–III	
Rok szkolny 2021/2022		
1.09.	rozpoczęcie roku szkolnego w trybie stacjonarnym	ROK 2021
9.11.	przejście klas I–III w tryb pracy zdalnej	
18.01.	powrót klas I–III do nauczania stacjonarnego	
1.03.	realizacja nauczania w trybie zróżnicowanym z podziałem na województwa i uwzględnieniem liczby zachorowań na COVID–19 ¹	
29.03.	przejście przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w tryb pracy zdalnej	
12–25.04.	kształcenie na odległość we wszystkich typach szkół	
19.04.	powrót przedszkoli do pracy stacjonarnej	

Rok szkolny 2021/2022		
26.04.	wprowadzenie lekcji w trybie hybrydowym w klasach I–III w 11 województwach: zachodniopomorskim, pomorskim, warmińsko-mazurskim, lubuskim, kujawsko-pomorskim, mazowieckim, podlaskim, świętokrzyskim, lubelskim, podkarpackim, małopolskim	ROK 2021
3.05.	powrót klas I–III do nauczania stacjonarnego	
30.05.	powrót wszystkich placówek do działalności stacjonarnej	

Źródło: opracowanie na podstawie danych MEN i MEiN (Podsumowanie roku szkolnego 2019/2020; Podsumowanie roku szkolnego 2020/2021).¹

W tak zmiennej rzeczywistości musieli odnaleźć się wychowankowie przedszkoli, uczniowie, rodzice, jak i nauczyciele wszystkich szczebli edukacji w Polsce. Proces kształcenia został przeniesiony w przestrzeń elektroniczną, w której ogromną rolę zaczęły odgrywać inne niż do tej pory, często bardzo oryginalne i niepowtarzalne działania nauczycieli, odnoszące się do poszczególnych zakresów wychowania i kształcenia.

W prezentowanych badaniach za niestandardowe działania nauczycieli w obszarze edukacji regionalnej przyjęto przede wszystkim rozwiązania zastosowane w procesie wychowania przedszkolnego i nauczania początkowego, ale także sposoby myślenia i postawy nauczycieli (Kożuh 2021: 15–17), które zostały uznane przez grupę badawczą (dzieci i ich matki) za odmiennie w stosunku do stosowanych przed wybuchem pandemii. Opierając się na założeniach prezentowanych przez Annę Kożuh, niestandardowe działania są zatem rozumiane jako twórczość i kreatywność nauczyciela otwartego na zmiany, umiejętnie łączącego „wyobraźnię z rzeczywistością, wolność z odpowiedzialnością oraz ryzyko z możliwościami i barierami dydaktycznymi” (Kożuh 2021: 5).

Założenia badawcze

W badaniach posłużono się studium przypadku, traktowanym przez Roberta Stake’a jako podejście skierowane na odkrycie wyjątkowości, niepowtarzalności i złożoności pojedynczego przypadku (Stake 1997: 121). Według Henryka Mizereka, stanowiące rodzaj postępowania badawczego prowadzącego do „odkrycia niepowtarzalnego, zrelatywizowanego do miejsca i czasu porządku kierującego procesami społecznymi” (Mizerek 2017: 13). Za właściwy rodzaj studium przypadku uznano

¹ W województwie warmińsko-mazurskim, gdzie przeprowadzono badania nauka w tym okresie była realizowana w trybie hybrydowym.

wyróżniane przez Stake’a zbiorowe studium przypadku (Stake 1997: 122), stosowane po to, aby lepiej zrozumieć badane zjawisko, tzn. „nie pojedynczy przypadek, ale całą ich serię” (Mizerek 2017: 13).

Wykorzystano także (za Krzysztofem Rubachą) wywiad indywidualny częściowo kierowany, skoncentrowany na problemie (Rubacha 2016: 135). Badania oparto na doświadczeniach ośmiu osób: dzieci w wieku 5–9 lat oraz ich matek w wieku 37–42 lata, o zróżnicowanej charakterystyce (tabela 2).

Tabela 2. Charakterystyka osób badanych.

Dziecko	Wiek	Płeć	Placówka		Matka	Wiek	Wykonywany zawód
I	5	M	przedszkole		I	37	Nauczyciel
II	6	K	przedszkole		II	35	Technik optyk
III	8	M	szkoła podstawowa		III	40	Pracownik socjalny
IV	9	K	szkoła podstawowa		IV	42	Kierownik sklepu

Źródło: opracowanie własne.

Dobór próby był nielosowy celowy i polegał na pobraniu z populacji badanych spełniających kryterium zawarte w pytaniu badawczym. W związku z tym do dzieci i ich matek trafiono w sposób przypadkowy (Rubacha 2016: 320). W doborze próby przyjęto następujące kryteria:

- dziecko: miejsce zamieszkania – Olsztyn; wiek od 5 do 9 lat; uczęszczanie do przedszkola lub do szkoły podstawowej;
- matka: miejsce zamieszkania – Olsztyn; wiek 35–50 lat; wykształcenie – wyższe.

Badania zrealizowano w miesiącach sierpień–grudzień 2021 roku na terenie miasta Olsztyn w województwie warmińsko-mazurskim. Sporządzono szczegółowe dyspozycje, w ramach których skoncentrowano się na: identyfikacji i charakterystyce nietypowych działań nauczycieli wychowania przedszkolnego i nauczania początkowego w czasie pandemii z zakresu edukacji regionalnej w doświadczeniach badanych; wskazaniami nowych (ich zdaniem) w stosunku do okresu przed pandemią: rozwiązań w procesie wychowania przedszkolnego i kształcenia początkowego oraz postaw i sposobów myślenia nauczycieli.

Wywiady przeprowadzono w domach matek i ich dzieci przy obecności innych członków rodziny, co skutkowało wieloma zakłóceniami. Nagrano je na dyktafon (każdy około 2 godziny) a następnie sporządzono transkrypcję. Do gromadzenia i analizy danych przyjęto system kodowy według następującego klucza: nr/ dziecko/płeć

(I/D/K lub M); nr/matka (I/M) z zastosowaniem porządku: wiek dziecka (od najmłodszego) i etap kształcenia np. I/D/M (5 l.) – wychowanie przedszkolne + I/M (37 l.).

Edukacja regionalna w teorii i praktyce

Według Jerzego Nikitorowicza (2011) „istotą edukacji regionalnej jest wyposażenie w wiedzę, zapoznanie, uwrażliwienie, wspieranie, wzmacnianie i chronienie świata wartości rdzennych, wdrażanie do kultywowania, podejmowania celowych działań na rzecz kształtowania pełnych postaw przejmowania tradycji od poprzednich pokoleń, świadomego budowania więzi z »ojczyzną prywatną«, ze światem pierwotnego zakorzenienia” (Nikitorowicz 2011: 24). Edukacja regionalna utożsamiana jest wówczas z nabywaniem kompetencji w zakresie kultury, języka własnej grupy, a w szczególności kształtowania szacunku do dziedzictwa kulturowego, w tym tradycji i obyczajów. Rozpoczyna proces dialogu edukacyjnego, który wzmacnia siły jednostki poprzez poznanie, zrozumienie siebie i najbliższej kultury. Zmierza ku dostrzeganiu odmienności, umożliwia poszukiwanie nowych sposobów zrozumienia, porozumienia i współpracy pomiędzy jednostkami ludzkimi (Nikitorowicz 2011: 26). Do zadań szkoły należy natomiast podejmowanie celowych działań na rzecz powstawania więzi emocjonalnej uczniów z „małą ojczyzną”, przywiązania i umiłowania określonego regionu (Kowolik 2006: 47).

Piotr Paweł Petrykowski wskazuje na kilka tendencji ujmowania edukacji regionalnej jako: orientacji edukacji ogólnej; powrót do źródeł; nabywanie kompetencji; system strukturalny; kręgów wiedzy; dziedzictwa kulturowego; zadań szkoły; poznawania, umacniania i uświadamiania (Petrykowski 2003: 41). Edukacja regionalna to powrót do źródeł: życia każdego człowieka; własnej kultury; do zapomnianych rodzinnych, etniczno-regionalnych, narodowych, ogólnoludzkich przestrzeni oraz do wartości kultury regionu, przy jednoczesnym dostrzeganiu odmienności innych kultur. Związana jest z odpowiedzialnością za dobór treści i języka rozumianego jako środek poznawania i pojmowania świata (Petrykowski 2003: 42).

Zdaniem Marka Stanisława Szczepańskiego edukacja regionalna odpowiada za kreowanie lub rozpad tożsamości regionalnej za pośrednictwem określonych kręgów wiedzy rozumianych jako podręczny zasób wiedzy i samowiedzy człowieka (Szczepański 2003).

W polskim systemie oświaty rozwój edukacji regionalnej nastąpił wraz z transformacją ustrojową końca XX wieku (Angiel, Repach 1999: 135). Od 1995 roku według wytycznych MEN należało uwzględnić w procesie kształcenia podstawowe pojęcia regionalne, specyficzny krajobraz kulturowo-przyrodniczy, gwary regionalne, charakterystyczne nazwy miast, miejscowości i ich pochodzenie (Brzezińska, Hulewska,

Słomska 2006: 14). W tym samym czasie uchwalono tzw. Kartę Regionalizmu Polskiego, określającą m.in. wprowadzenie zmian w systemie edukacji na rzecz rozwoju społecznego i politycznego kraju (Bednarek 2000: 20). W 2001 roku wprowadzono realizację programów pt. *Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie*, które od 2009 roku weszły w skład podstaw programowych poszczególnych etapów edukacyjnych (Lisowska 2019: 155).

W podstawie programowej z 2017 roku placówkom przedszkolnym powierzono zadania na rzecz rozwijania w dzieciach: poczucia przynależności do danej wspólnoty kulturowej; więzi z regionem; wrażliwości na dziedzictwo kulturowe Polski, jego ochronę i pomnażanie. Podkreślono konieczność współdziałania z rodzicami, z różnymi środowiskami, organizacjami i instytucjami, uznanymi za źródło istotnych wartości w trosce o tworzenie warunków umożliwiających rozwój tożsamości dziecka. Stwierdzono, iż w ramach wychowania przedszkolnego należy organizować zajęcia umożliwiające dziecku poznawanie kultury, języka mniejszości narodowej, etnicznej lub/i języka regionalnego oraz konstruować sytuacje edukacyjne sprzyjające chęci odkrywania innych kultur. W społecznym obszarze rozwoju dziecka założono wykształcenie poczucia przynależności do rodziny, środowiska przedszkolnego oraz tożsamości regionalnej i państwowej. W poznawczym obszarze rozwoju dziecka uwzględniono nabycie umiejętności: rozpoznawania i definiowania znaków, elementów i symboli narodowych (typowych dla poszczególnych regionów Polski); wyodrębniania podań, przysłów i legend regionalnych. Ponadto dziecko powinno charakteryzować się znajomością melodii, piosenek i pieśni ważnych dla narodu polskiego i społeczności lokalnych (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14 lutego 2017 roku: 2–10).

W zakresie kształcenia ogólnego na etapie nauczania początkowego za podstawowy cel edukacji regionalnej uznano wzmocnienie tożsamości indywidualnej i zbiorowej dziecka – kulturowej będącej przejawem zakorzenienia i związku z określonym terytorium. Wiedza o zwyczajach w różnych regionach Polski oraz historyczna o regionie właściwym dla miejsca zamieszkania ucznia, przekazywana powinna być wraz z treściami dotyczącymi tradycji i symboli narodowych. Dziecko wprowadzane jest w świat legend ogólnonarodowych oraz lokalnych. Uczniów uwarzliwiano na piękno gatunków malarskich związanych z miejscem jego pochodzenia. Nabywa postaw obywatelskich i prospołnotowych, opierających się na rozwijaniu treści własnej tożsamości: lokalnej, regionalnej, etnicznej i obywatelskiej przy wyjaśnianiu podstawowych prawidłowości życia społecznego (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku: 10–18).

W celu realizacji tak przyjętych założeń programowych edukacji regionalnej, w przedszkolu i nauczaniu początkowym stosuje się podstawowe metody pracy z dzieckiem ukierunkowane na osiągnięcie założonego celu kształcenia (Bereźnicki 2018: 115). Za Anną Klim-Klimaszewską (2005) należy wyróżnić: metody czynne (oparte

na działaniu) – samodzielnych doświadczeń, kierowania własną działalnością dziecka, zadań stawianych dziecku i ćwiczeń; metody oglądowe (oparte na obserwacji) – obserwacja, pokaz, przykład osobisty nauczyciela, udostępnianie sztuki; metody słowne (oparte na słowie) – rozmowy, opowiadania, zagadki, objaśnienia, instrukcje, sposoby społecznego porozumienia czy żywego słowa (Klim-Klimaszewska 2005: 63).

Analiza wyników badań – niestandardowe działania nauczycieli w doświadczeniach badanych

Pandemia w znacznym stopniu zmieniła funkcjonowanie placówek oświatowych, uporządkowaną pracę nauczycieli oraz zdeterminowała wyobrażenia, pragnienia i wymagania dzieci i ich rodziców w zakresie prowadzonego wychowania przedszkolnego i nauczania początkowego.

Badani, rekonstruując własne doświadczenia, zidentyfikowali i scharakteryzowali odmienne ich zdaniem rozwiązania, sposoby myślenia oraz postawy w stosunku do tych stosowanych przez nauczycieli przed wybuchem pandemii. Wśród najczęściej wydobywanych z pamięci dzieci i matek niestandardowych działań znalazły się przede wszystkim nowe rozwiązania prowadzenia kształcenia w zakresie edukacji regionalnej:

- nagrania video: przewodników, zajęć tematycznych/warsztatów, występów tanecznych i artystycznych;
- nagrania dźwiękowe: słuchowiska, opowiadania;
- fragmenty bajek i filmów: wstęp lub podsumowanie w czasie zajęć online;
- praca z portalami interaktywnych muzeów i archiwów;
- strony Internetowe stanowiące spuściznę projektów mających na celu ochronę i pomnażanie dziedzictwa kulturowego regionu Warmii i Mazur;
- warsztaty rodzinne realizowane za pośrednictwem łączy internetowych.

W okresie pandemii wyjście poza teren placówki przedszkolnej, szkolnej oraz organizacja wycieczek stały się niemożliwe. W związku z tym nauczyciele zamieniali się w przewodników i nagrywali swoje opowiadania o poszczególnych zabytkach lokalnych z wykorzystaniem kamer umieszczonych w telefonach komórkowych.

„Pani pokazywała nam, jak wygląda taki duży kościół... mama mi mówiła, że to w centrum, tam, gdzie są lody. I to był film taki zrobiony przez Panią Agatkę” – I/D/M.

„Byłam zaskoczona, bo widziałam na Facebooku, na stronie grupy przedszkolnej, jak Pani Ola opowiada o starówce olsztyńskiej i chodzi po tej starówce z kamerą. Sama z chęcią obejrzałam, lepiej niż jakiś inny filmik dokumentalny” – II/M.

Dzieci na etapie klas I–III wydobywają z pamięci obraz wycieczek szkolnych realizowanych za pośrednictwem interaktywnych stron muzeów i archiwów. Nauczyciel korzystał wówczas z możliwości zwiedzania poszczególnych wystaw online, ale sam

przygotowywał opis zabytków. W aspekcie Warmii i Mazur dzieci zidentyfikowały uczestnictwo w wirtualnych spacerach po następujących instytucjach: Archiwum Państwowym w Olsztynie; Interaktywnym Muzeum Państwa Krzyżackiego; Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie (I/D/M; II/D/K).

Jednocześnie, zdaniem matek dzieci w wieku wczesnoszkolnym, nagrania video wykorzystywane były również w okresie kształcenia zdalnego w postaci filmów instruktażowych, tworzonych na potrzeby nauki utworów patriotycznych tzn. hymnu – *O Warmio moja miła* oraz tańców warmińskich do utworów: *Pofajdok* i *Kosejdor*. Materiał przedstawiany na zajęciach przygotowywano z wyprzedzeniem, ze względu na brak możliwości uchwycenia w kamerze komputera wszystkich działań w trakcie pokazywania poszczególnych kroków tanecznych oraz nauki tekstu przy udostępnianiu ścieżki dźwiękowej.

Zajęcia tego typu odbywały się przy okazji Święta Niepodległości i Dnia Flagi.

„Pamiętam, jak z córką oglądałam film z nagraniem tańca *Pofajdok*. Wychowawczyni połączyła dwa filmy. Na jednym nagrała poszczególne kroki, prezentując je sama, a na drugim już pokazała, jak cały zespół tańczy” – III/M.

„Taki właśnie pomysł jest bardzo dobry, bo zawsze dzieciaki tylko śpiewają hymn państwowy, a tu trochę tego regionu zawsze zostanie” – IV/M.

W okresie powrotu do działalności przedszkoli i szkół w reżimie sanitarnym bohaterami nagrań stały się same dzieci. Badani w wieku przedszkolnym rekonstruują sceny zapisane w pamięci w postaci długich przygotowań do przedstawień z wykorzystaniem elementów tradycji lokalnej, m.in. z okazji Świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocy. Wówczas to dzieci, odgrywając poszczególne scenki tematyczne, pokazywały zwyczaje związane z potrawami odświętnymi, strojami regionalnymi oraz wierzeniami miejscowej ludności. Przygotowane w ten sposób nagrania udostępniono następnie za pośrednictwem YouTube i Facebooka, tak aby mogli obejrzeć je rodzice wraz z innymi członkami rodziny.

W czasie izolacji oraz podczas reżimu sanitarnego uczniowie klas I–III wysłuchali legend i opowiadań o regionie w postaci słuchowisk. Podczas zamknięcia placówek nauczyciele przekazywali pliki za pośrednictwem poczty elektronicznych rodziców. Do każdego słuchowiska dołączano również zadanie, m.in. należało wykonać rysunek przedstawiający: wyobrażenie postaci z legendy lub historię związaną z losami lokalnych bohaterów. Podczas pobytu w szkole i przedszkolu również posługiwano się tego typu materiałem. Do źródeł nagrań należy zaliczyć strony internetowe, powstałe w wyniku projektów społecznych realizowanych przez organizacje pozarządowe pracujące na rzecz pomnażania i ochrony dziedzictwa kulturalnego Warmii i Mazur. Matki w szczególności wskazują na użycie przez nauczycieli stron prowadzonych przez Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych w Olsztynie w ramach przedsięwzięć: *Leksykon Kultury Warmii i Mazur*; *Encyklopedia Warmii i Mazur*; *Regionalna Kronika*

Filmowa; Archipelag Miejsc Niezwykłych oraz *Ostatni Warmiacy i Mazurzy*. Jednocześnie z wypowiedzi badanych wynika, że legendy i opowiadania prezentowane były także przy wykorzystaniu literatury o tematyce regionalnej, m.in. *Antologii Warmińskiej* czy *Czarciemu Ostrowa*. Do typowych utworów należały: *Zamek w olsztyńskim lesie; Legenda o św. Jakubie patronie Olsztyna; Kamienna Panna z Brąszwaldu; Jak powstały źródła rzeki Łyny, czy też Dadaj*. Nauczyciel nagrywał wówczas czytany tekst w postaci słuchowiska.

„Bardzo interesującą perspektywą dla mojej córki były legendy z *Antologii Warmińskiej*. Sama z zaciekawieniem słuchałam. No i dziecko trochę się zachęciło do czytania czegokolwiek, bo tak nie chciała się w ogóle uczyć” – IV/M.

„Podobało mi się, jak mogliśmy posłuchać naszej Pani Agnieszki, jak czytała o rzecze Łynie. Udało mi się nawet wymyśleć takie żabki skaczące po trawie, bo trzeba było potem narysować to, co się usłyszało” – III/D/M.

Na podstawie doświadczeń dzieci i matek w wieku przedszkolnym można zrekonstruować obraz organizacji warsztatów z okazji Świąt Bożego Narodzenia i Świąt Wielkanocnych. Tego typu spotkania badani (I/M + I/D/M; II/M+II/D/K) łączą z tradycją i zwyczajami, tzn.: robieniem ozdób choinkowych; przygotowywaniem stołu wigilijnego; malowaniem jajek; ozdabianiem koszyka oraz z obrzędami religijnymi. Realizowano spotkania z okazji Dni Rodziny, umożliwiające nabywanie umiejętności plastycznych w zakresie przedstawiania krajobrazu miejsca zamieszkania, bohaterów związanych z dziejami Warmii i Mazur oraz symbolami takimi jak herb Olsztyna. Warsztaty odbywały się również w okresie przedpandemicznym, ale zawsze w trybie stacjonarnym. W obliczu pandemii, przebywania dzieci na kwarantannie i potrzeby utrzymania reżimu sanitarnego w placówkach przedszkolnych, nauczyciele zdecydowali się na kontynuację tej tradycji w formie zdalnej. Było to niecodzienne zadanie do wykonania, gdyż wymagało wykorzystania platform do organizacji spotkań online takich jak Google Meet oraz Zoom. W ten sposób zapraszano wszystkich członków rodzin znajdujących się w domu przed ekran komputera. Z wypowiedzi badanych wynika, iż wychowawcy często decydowali się na użycie fragmentów popularnych bajek i filmów jako wstępu lub podsumowania takich zajęć.

Zdaniem matek, z opisanymi powyżej rozwiązaniami wiązała się również zmiana sposobów myślenia i postaw nauczycieli wychowania przedszkolnego i nauczania początkowego. Ogromnym wyzwaniem dla nich był fakt poznania obsługi platform do kształcenia na odległość, wydobycia własnej odwagi do pracy zdalnej i przekonania rodziców do udziału w popołudniowych spotkaniach online. „Ciężko było. My i tak ciągle przy tych komputerach i telewizorach, bo co tu innego robić, a jeszcze mówią, żeby polepić coś do monitora” – II/M.

Nauczyciele (według matek) musieli bardzo szybko dostosować się do dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości zdrowotno-społecznej. Widząc potrzebę zachowania

ciągłości procesu kształcenia w zakresie edukacji regionalnej, wykorzystywali każdą sytuację w życiu prywatnym i zawodowym, aby dzieci mogły nabyć wiedzę o historii i tradycji Warmii i Mazur. Ich myślenie ukierunkowane zostało na jak najlepsze wykształcenie w przedszkolakach i uczniach narzędzia do konstruktywnej krytyki kultury, za pośrednictwem dostępnych metod, form i narzędzi kształcenia na odległość. Prezentowali zatem postawy nastawione na zapewnienie dzieciom aktywnego odbierania dziedzictwa kulturowego regionu i możliwości konstruowania własnych wyobrażeń o swoim miejscu zamieszkania. Musieli przy tym przystosować się do bardziej niż do tej pory nienormowanego czasu pracy, który nierzadko wnikał w ich przestrzeń osobistą.

Wnioski

Badani w swoich doświadczeniach identyfikują i charakteryzują niestandardowe działania nauczycieli w zakresie edukacji regionalnej w stosunku do stosowanych przed wybuchem pandemii. Przede wszystkim są to odmienne rozwiązania w procesie wychowania przedszkolnego i kształcenia początkowego (tabela 3).

Tabela 3. Niestandardowe rozwiązania nauczycieli w procesie wychowania i kształcenia z zakresu edukacji regionalnej w doświadczeniach badanych

Działanie	Przedszkole	Klasy I–III
Nagrania przewodników video	+	+
Nagrania zajęć tematycznych/warsztatów	–	+
Nagrania występów tanecznych i artystycznych	+	–
Nagrania dźwiękowe: słuchowiska, opowiadania	–	+
Wykorzystanie fragmentów bajek i filmów	+	–
Praca z portalami muzeów i archiwów	–	+
Wykorzystanie stron internetowych	–	+
Organizacja warsztatów online	+	–

Źródło: opracowanie własne.

Badane matki (w swoich doświadczeniach) zauważają nowe sposoby myślenia nauczycieli oraz inne niż przed pandemią postawy względem konstruowania procesu wychowania przedszkolnego i nauczania początkowego, a także angażowania się

w nabywanie wiedzy, rozwój kompetencji i umiejętności dzieci z obszaru edukacji regionalnej. Refleksje te przywoływane są w niewielkim zakresie. Jednocześnie matki w swoich wypowiedziach nadają znaczenia sposobom myślenia i postawom nauczycieli, tzn. kreatywnym i twórczym przejawom zapewnienia świadomego i aktywnego odbierania wartości i norm kulturowych przez dzieci, stanowiącego szansę rozwoju tożsamości indywidualnej oraz grupowej.

Artykuł jest próbą przedstawienia fragmentu badań jakościowych prowadzonych w obszarze edukacji regionalnej w Polsce. Wskazane w nim problemy należy poszerzyć o bardziej zróżnicowane pod względem zamieszkania grupy badawcze – zbiorowe studia przypadków.

Bibliografia

- Angiel J., Repach E. (1999). *Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie. Program autorski dopuszczony do użytku szkolnego przez MEN i wpisany do wykazu programów pod nr 4014–69/99*, [w:] S. Bednarek (red.), *Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*, Wrocław: MEN.
- Bednarek S. (red.). (2000). *Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie w zreformowanej szkole: materiały dla nauczycieli*, Wrocław: MEN.
- Bereźnicki F. (2018). *Dydaktyk szkolna dla kandydatów na nauczycieli*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Brzezińska A.W., Hulewska A., Słomska J. (2006). *Edukacja regionalna jak poznawać swój świat – wprowadzenie*, [w:] A.W. Brzezińska, A. Hulewska, J. Słomska (red.), *Edukacja regionalna*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 13–18.
- Klim-Klimaszewska A. (2005). *Pedagogika przedszkolna*, Warszawa: PIW.
- Kowolik P. (2006). *Edukacja regionalna w przedszkolu i klasach młodszych szkoły podstawowej*, Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej.
- Kożuch A. (2021). *Kreatywność w pracy nauczyciela i jego uczniów*, Kraków: Societas Vistulana.
- Lisowska K. (2019). *Gwara a tożsamość kulturowa przedszkolaków – na przykładzie placówek przedszkolnych z terenu województwa warmińsko-mazurskiego*, „Podstawy edukacji”, nr 12, s. 155–168. DOI:10.16926/pe.2019.12.12.
- Mizerek H. (2017). *Studium przypadku w badaniach nad edukacją. Istota i paleta zastosowań*, „Przegląd Pedagogiczny”, nr 1, s. 9–22.
- Nikitorowicz J. (2011). *Edukacja regionalna jako podstawa kreowania społeczeństwa obywatelskiego*, [w:] A. Cudowska (red.), *Kierunki rozwoju edukacji w zmieniającej się przestrzeni społecznej. Księga Jubileuszowa dedykowana profesorowi doktorowi habilitowanemu Michałowi Balickiemu*, Białystok: Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie, s. 23–32.
- Petrykowski P.P. (2003). *Edukacja regionalna. Problemy podstawowe i otwarte*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej Dz.U. 2017. Poz. 356.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 marca 2020 r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 Dz.U. 2s020. Poz. 410.
- Rubacha K. (2016). *Metodologia badań nad edukacją*, Warszawa: Wydawnictwo Editions Spotkania.
- Stake R.E. (1997). *Studium przypadku*, [w:] L. Korporowicz (red.), *Ewaluacja w edukacji*, Warszawa: Oficyna Naukowa, s. 120–146.

Netografia

- Szczepański M.S. (2003). *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych i metodologii badań. Między tożsamością indywidualną a społeczną – preliminaria*. <https://www.sociologiarozwoju.us.edu.pl> [dostęp: 05.01.2021].
- Podsumowanie roku szkolnego 2019/2020 (2020). <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/podsumowanie-roku-szkolnego-20192020> [dostęp: 07.01.2022].
- Podsumowanie roku szkolnego 2020/2021 (2021). <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/podsumowanie-roku-szkolnego-20202021> [dostęp: 07.01.2022].
- UNESCO (2021). *COVID-19 Impact on Education*, <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> [dostęp: 7.01.2022].

ADRES DO KORESPONDENCJI

Kinga Lisowska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
e-mail: kinga.lisowska@uwm.edu.pl